

В. А. Карпінський

МИ І ВОНИ

народна драма в 2-ох діях

Ціна 35 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман., Канада.
1921.

ПРОПУЩЕНО.

На 21-ій сторінці після 14-го рядка згори пропущено слідуєчу сцену:

ТОВПА. У-у... ироди!... Суда на вас не було!

ОВОА. (Злобно.) Демагог! Підбурювач!

СТЕПАН. А ти що там прискаєш ся, паничку? А може я неправду кажу?

ТОВПА. Правда, Степане! Правда!

СТЕПАН. (Підходить до Вови, бере його за руку і виводить на середину; той упераеть ся.) Ану, підійди сюди, порахуємось. (Міряє його поглядом від голови до ніг.) Ми однолітки, я тебе з таких літ знаю. (Показує.) Мовчиш? Ну то я за тебе скажу. Ти ось тут в теплі та в роскоші виріс, тебе мамки та няньки доглядали, панську дитину стерегли. А опісля віддали тебе до панської школи учити ся наук. А я як виріс? Для мужицької дитини який догляд був та хто нею клопотав ся? Мовчиш? А ось тобі кожний скаже (показує на селян): з телятами разом виріс, з курами в буряні бігав! А в хаті на печі вчив ся великої науки: по складах читати. Длячого така ріжниця, я тебе питаю, га? Чи не длятого, що я уродив ся від простої селянки, а ти від гладкої графської баби, га?

МИТЮХА. — Відчитав! (Підморгує на графиню.)

(Мотра порскає від сміху.)

В. А. Карпінський.

МИ І ВОНИ

Народна драма в 2-ох діях.

Ціна 35 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТЕЙ"
Вінніпег, Ман.
1921.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Товпа селян.

Степан — жовнір фронтовик.

Тихонич,
Мирон,
Митюха,
Вавила, } селяни.

Дуняша — покоївка.

Матвіївна — нянька.

Мотря — селянка.

Микола — льокай.

Писар.

Граф.

Графиня.

Вова — їх син.

Триндін — становий пристав.

ДІЯ ПЕРША.

Дія перша відбувається ся на початку листопада
1917 року.

Обстановка сцени: Кімната багатого поміщицького дому. Бібліотека, мягкі меблі, цвіти, картини і інше. З лівого боку їдальня, де пани обідають. З правого — двері до інших кімнат. Прямо — двері на балькон, з вікнами з боків.

НЯНЬКА. (Поливає цвіти.)

ДУНЯША. (Входить з посудом з їдальні, сердито.) Тільки те і знай, що цілими днями бігай як собачка! Не вступиш присісти, як знова кричать: “Дуняша, йди сюди! Дуняша, біжи туди!” Та все якісь придирки: то не так подивиш ся, то не так подаси, то слово булькнеш не по їхньому! (Грозить ся.) Почекайте, окаянні! Дочекаєте ся! (До няньки зтиха.) Знаєш, Матвіївно, Степан казав, що і на них черга прийде!

НЯНЬКА. Ну, ти з своїм Степаном сиділа би тихо, сороко.

ДУНЯША. Сидіти тихо — добра невисидіти.

НЯНЬКА. (Остро.) А до панських справ не треба вмішуватись: що прикажуть, то те і виконуй. На те вони і пани.

ДУНЯША. А, ну тебе, стара! Нічогісенько ти не розумієш! (Виходить.)

НЯНЬКА. (Її в слід.) А ти хвостом не крути! На службі завсїгди так: не догодиш панам — то і по шиї дістанеш!... Ох-хо-хо... Ну, і молодїж нинї настала, господи твоя воля!

ДУНЯША. (Входить з закусками, які ставить на стіл.) Ти чого за панами обстоюєш? Чи вони мало єще тебе за ціле твоє жите вимучили? Ох, Матвієвно, Матвієвно! Ну, і як ти не хочеш зрозуміти того, що ми їм більше не раби? Розказуєш, розказуєш тобі про нові порядки, а ти все покірливости учиш! (Переконаючо.) Треба тобі, стара, мого Степана послухати. От він говорить! Все одно, що з книжки читає! А як наслухаєш ся його, то все одно що инакшою людиною станеш! (З їдальні довго дзвонять в дзвінок.)

ДУНЯША. (Кричить.) Сейчас! Несу! Несу! (Бере закуски.) Чуєш, дурна, в Петроградї нова власть, яка стоїть за нами. Ой, і що там робить ся!... Ось сейчас розкажу, почекай... (Застановляєть ся, таємничо говорить.) І хто такі большевики я тепер знаю! (Знова дзвонять з їдальні.)

Йду, йду!... Почекайте, таж я не машина! (Виходить.)

ГРАФИНЯ. (В їдальні, кричить.) Мовчи! Не розбалакуй! Раз приказано — то виконуй негайно! Дрантюго!

НЯНЬКА. (Хитає головою.) Ну, і Дуняша! Дуже вже непокірлива!... Ось як перечить панам. І все у неї на умі якась революція та якісь большевики. І що її той Степан довбає в голову — то я і ума не приложу! Як тільки побуде вона з ним — то такого духу набереться, що й не приступай до дівки! Ну, Дуняшо, з таким духом тобі тут довго не служити. Наші пани — з панів, за літо п'яту покоївку міняють.

ДУНЯША. (Входить сердита.) Щоб ти вдавिलाся, стара скарго! Кричить як на невірлицю!

ГРАФИНЯ. (В їдальні.) Не втікай до кухні! Стій тут коло дверей!

ДУНЯША. (Кричить.) Чую! (Грозить ся.) У-у, відьма! Так своїми руками і задушила би!

НЯНЬКА. Ти чого, большачко, нагнівалася?

ДУНЯША. (Сердито.) Не большачка, а большевичка!

НЯНЬКА. Ну, нехай і большичка. Для мене — все одно... Досить козирити ся. Розкажи, краще, що ти чула від свого приятеля?

ДУНЯША. (Приходить в добрий настрій.) І то правда! Начхати мені на них, тай все! (Сідає коло няньки.) Ох, Гапуню, ото просвітилась я! Знаєш, Степан хоче взяти мене з собою до Петрограду!

НЯНЬКА. Ну-ну, дуже ти там потрібна в Петрограді, сороко! Що-ж ти там будеш робити?

ДУНЯША. Уму-розуму навчати ся! Вступлю в большевицьку партію, буду учити ся промовляти, ось так як Степан, буду помагати новій большевицькій власти...

НЯНЬКА. Ну і замолола, замолола!... Мамонько-рідна: вже й до влади дійшла!... А хто оті большеаки, то так таки і не сказала!

ДУНЯША. Не большеаки, а большевики.

НЯНЬКА. Ну нехай буде по твому: бунтовики. Скажи тільки, що се за люди.

ДУНЯША. Та як-би тобі ліпше сказати? Душею то я добре розумію, а словами розказати не могу і не умію. (Задумуєть ся.) Та... ось, наприклад, большевики — то се я з тобою...

НЯНЬКА. (Злякано махає руками.) Що се ти, що се ти! Христос з тобою! Ото, вибовтнула! Та хіба ми бунтуємо ся?

ДУНЯША. А бігме ми большевики, Матвіївно! Степан казав так: всі, хто чесно працює, —

селяни, робітники, — ті і є большевики. Почекай. (Встає і пригадує.) Большевики — се дійсні оборонці інтересів працюючого народу і вороги богачів! Ось що Степан казав!

НЯНЬКА. (Хитає головою.) Досить мудрувати, Дуняшо!

ДУНЯША. І дуже просто: ось в Петрограді большевики нагнали всіх богачів і поставили радянську владу робітників і жовнірів.

НЯНЬКА. (Махає безпомічно рукою.)

ДУНЯША. (Переймаючись.) І всюди так буде! Всіх богачів і дармоїдів придушать! (Шепотом.) І наших панів — також!

НЯНЬКА. (Хрестить ся.) Угодники! Святителі! Світ перевертаєть ся... Замовчи, замовчи, грішнице! Ніколи того не буде... Як були ми під панами, так і останемо ся. Таж вони люди вчені, а ми — темні, книжними науками нас не обдаровано. Де-ж нам з ними бороти ся...

ДУНЯША. (Щілує няньку.) Поборемо ся, няньочко, та ще і як! Прийде час...

ГРАФІНЯ. (З їдальні.) Дуняша, прибирай із стола!

ДУНЯША. (Кричить.) Сейчас, сейчас!... Тьфу, пропаду на вас нема, окаянні! (Іде і зустрічаєть ся з Вовою.)

Сцена друга.

(Входить Вова.)

ОВОА. (Син пана, офіцер, загороджує її дорогу.)
Конфетка!

ДУНЯША. (Вириваючись.) Ну-ну, руки подальше!... Хороша Маша, але не ваша! (Виходить.)

ОВОА. (Кричить її на здогін.) Фу ти, ну ти, сергі дути!... А чоботи мої почищені?... Скажіть, пожалуста, яка недоторка! Парадокс! (Ходить по кімнаті, бючи себе прутиком і наспівуючи):

Тарарабумбія,
Сиджу на тумбі я,
І дуже веселий я,
І ноги повісив я...

(Відтак насвистує ту саму арію.)

НЯНЬКА. Ну-ну, почав вже своєї... Ти-б, Володьку, ліпше дім обійшов. Бо народ тепер дуже став ненадійний.

ОВОА. От ще, стара, що видумала! Здається, що я тобі не сторож! Парадокс! (Сідає на крісло і закурує.) Нянько, а Дуняша гарна дівчинка?

НЯНЬКА. А ну, тебе, нахальнику! Бач, як в тобі дідова кров грає.

ОВОА. (Себе вдоволяючо.) А то чія-ж? Розуміється, благородна кров графів Дуварових!

НЯНЬКА. Та хіба-ж я про те, Володьку!... Ти от з дівчиною — як кіт з мишкою: тобі ви-грашки, а мищі — сльозоньки... Ох, дитинко, — жите наше жіноче та дівоче, ох-ох-ох, не со-лодке воно буває... Послухай ось, як... те саме... з нами, колись-то... за старих часів...

ВОВА. (Уважно.) А ну розкажи. (Починає тем-ніти.)

НЯНЬКА. (Підходить ближше і говорить.) По-старілась, твоя нянька, в голові плутаєть ся... Тай давненько се було... Чи ти памятаєш сво-го покійного діла Миколу Петровича? Грізний був пан, та і часи були не милосердні. Нам, панщизнякам, пани свободи не давали: душа, мовляв, божа, тіло — цареве, а спина — пан-ська... Не гнівай ся за слово Володимире Ле-ксандровичу...

ВОВА. (Байдужно.) Мели дальше, стара.

НЯНЬКА. Ну, от... так воно... Жила-була у твого діда двірська дівчинка, Настя. Така со-бою пристойна та білолиця! Сама тоненька, як травиночка, але тільки... так само... остра — задармо себе скривдити не дасть. Як погляне очима — то так і відступиш! Очи в неї глибокі неначе криниці — а на дні холодна водиця по-блискує... Ну... так ото... сподобала ся вона па-нови, тобто, твому дідови. За тих часів такі

справи робили ся дуже скоро. Дід приказав привести до себе Настю. “Так і так, мовляв, бажаю ущасливити тебе своєю милостю”. А Настя мовчить, — тільки очі більше потемніли. “Що-ж дівчино, чи не любий я тобі?” — каже пан. А Настя так йому і відпалила навпростець: “ні, не любий”... а сама очима його так і їсть, — тобто пана... Як кинеть ся пан: в своїм житю е ще такої відповіді не чув. Звісна річ: накричав, дівку з очий прогнав геть. А сам ходить як туча. На лиці навіть схуд... А в Насті був мильний-серденько. Дізнав ся про се пан і проміняв її милого за гончу собаку дідичови з далекої місцевости... Ну, мало, чи много днів проминуло, — аж знова кличе пан до себе Настю. “Чи любий я тобі, дівчино?” А та знова навпростець: ні, мовляв, ні... Беть ся як горличка в кігтях шуляка. “Пусти, огидний, пусти!” кричить Настя... Пан аж позеленів. Швирнув-кинув Настю на землю: “До стайні! — чуеш. — Засікти її до смерти!” Настя пішла тай утопила ся... Ну, ось так-то... і оповіданю кінець. Ось чому називають “Настина могилка”, що коло ліска за вигоном...

ВОВА. (Скоро встаючи.) Ну, і дурна! Сама винна!... Засвіти лампу, Агафіє! (Ходить по кімнаті, бе себе прутиком і насвистує “Тарарабумбію”.)

НЯНЬКА. (Світить лампу, поглядає на Вову і хитає головою. В кімнаті напів темно, на дворі темна ніч.)

Сцена третя.

(Входять граф і графиня. Графиня вже старша віком, при посторонніх мужчинах удає молоду — входить з собачкою на руках, одітою і сідає на крісло, яке старанно підсуває її нянька. Граф старий і обрюзглий, губи звисли, як вараниці, іде за графинею.)

ГРАФИНЯ. (До графа.) Мон шер, мені здається, що у Мімі знова горячка? (Показує на собачку):

ГРАФ. (Відкусуючи цигару.) Хе-е... мм... душа моя, власне кажучи, ти знова обгудувала її, тільки і всего.

ГРАФИНЯ. (Клопочеться коло Мімі.) Ах, мон шер, ніякої жалости у тебе нема до бідного со-творіня!

ГРАФ. (Підходить до сина.) Хе-е... Вольдемар, власне кажучи, твому настроєви можна поза-видувати.

ОВОА. А що таке, тату?

(Дуняша входить з їдальні з посудом, стає і прислухується ся.)

ГРАФ. Як то що таке? Хе-е... довкола грабі-жи, розбишацтво! У князя Балкашіна стирту

спалили, у Володимира Сергеїча виорали землю не питаючись... У твого дядька дім спалили, вся сім'я лишилась без притулку... А він питає, що таке?!... Ти, власне кажучи, людина приїзша, а ми ось тут так і жий при таких порядках. І все ті прокляті большевики! (Побачивши Дуняшу, до неї грубо.) Ти, власне кажучи, чого тут стовпом стала? Йди і давай кофе!

(Дуняша виходить.)

ГРАФ. Ну, що ти скажеш?

ОВОА. Ви, тату певно переборщуєте.

(За сценю сильно стукають в двері.)

ГРАФ І ГРАФІНЯ. (В один голос.) Ох!... Уф!

ОВОА. (Йде до дверей на право.) Що там таке?

МИКОЛА. (Льокай.) Господин пристав Триндін.

ГРАФ. Фу, ти чорт! Йолоп! Чого-ж так, власне кажучи, дверима хлопати.

МИКОЛА. Виноват.

ГРАФ. Ну, проси.

(Микола виходить.)

Сцена четверта.

(Входить Триндін.)

ТРИНДІН. Маю честь явити ся! (Підходить до графині і стукаючи закаблуками, цілує ручку.) Графине!

ГРАФИНЯ. (Пиндючить ся.) От несподівано.

ТРИНДІН. Як головою на сніг! Хо-хо-хо! Надіюсь, що не проженете? (Здоровкаєть ся з мужчинами.) У нас, в дев'ятім егерськім полку, колись був звичай перевертати відомі вислови навпаки. Кажуть: “як сніг на голову”, а у нас казали: “як головою на сніг”. Хо-хо-хо!

ГРАФ. Хе-е... любезний Петре Петровичу, тепер, власне кажучи, такий час, що не до шуток. Скажіть, як там в повіті?

ТРИНДІН. Та признати ся — неважно, неважно... Сказив ся мужик, ваше сіятельство, сказив ся! (Здвигає плечима.) Мене, як пострах цілого повіту, навіть за гріш не цїнить!

ГРАФИНЯ. (Зітхає.) Ах, дорогий Петре Петровичу, що-ж у нас робить ся? У кого-ж нам шукати оборони?

ТРИНДІН. (Стукаючи закаблуками.) Графине! я весь для ваших услуг!

ГРАФИНЯ. Мерсі, мій дорогий... Бувало, ну, збунтують ся мужики в одній чи в другій місцевості, але завсїгди було до кого звернути ся о поміч. (З вдячністю дивить ся на Триндіна.) Приїдуть і зроблять все, що потрібно... Памятаєте, Петре Петровичу, як скоро усмирили у нас жицький бунт? Коли се було?

ТРИНДІН. В 1905 році, графине.

ГРАФ. (Підбадьоруєть ся.) Хе-е... та-а... пішлеш, бувало телеграмочку до губернатора, а він то-бі в одну мить сотню козаків вишле і таку, власне кажучи, революцію мужикам на спині випишить, що аж на небі душно стане! Хе-хе-хе! (Потерає руки.)

ОВОА І ТРИНДІН. (Одночасно з графом.) Ха-ха-ха!... Хо-хо-хо!...

ТРИНДІН. Без задоволення і пригадати не можу, хо-хо-хо! Вийшли, сволочі, всі загалом чужу землю орати, а я їм як головою на сніг — і почалась потіха! Хо-хо-хо! Падайте на коліна, сволочі! А опісля — сікли, сікли різками!

ГРАФИНЯ. (Зморщившись.) Ах тихше, тихше, Петре Петровичу! Я — жєнщина нервова!

ОВОА. От бачите, тату: ту сволоч завсїгди так треба вчити!

ГРАФ. Хе-е... але се було колись, за часів добрих старих порядків. А тепер завели ся оті ріжні свободи, конституції та революції... а-ах, власне кажучи!... Замість ділових міністрів його величества понаставляли бовтунів та ще і на придачу каторжників... оті всякі Керєнські, Церетелі.

ТРИНДІН. Чи повірите, ваше сіятельство, прямо аж руки сверблять, як почую!

ГРАФИНЯ. Ах... а наш государ імператор

Микола Александрович з сімєю терпить муки в далекій сибірській висилці... Навіть подумати болюче.

ОВОА. (Встаючи.) Парадокс! Клену ся честю офіцерського мундура! (Сердито бє себе прутом по чоботі.) Заспокійтесь, маман, ми ту невмиту скотину еше провчимо.

Сцена пята.

(Входить нянька.)

НЯНЬКА. (Вбігає задихавшись.) Панї... мамуї-цю... нещастє стало ся!... Пожа-ар!...

(Всі зривають ся на ноги.)

ГРАФ, ГРАФИНЯ, ТРИНДІН І ОВОА. (В один голос.) Де? Де? Де? Що ти мелеш, стара?

НЯНЬКА. У сусіда нашого князя Олекси Петровича! Он зарево яке!

(Всі підбігають до вікон. Зарево пожару освітлює сцену, десь здалека чути дзвонять на алярм.)

ГРАФ. (Стревожено.) Ну, от от... починаєть ся! Вольдемарє!

ОВОА. Парадокс, чорт візьми!

ГРАФИНЯ. (Плаксиво.) Що-ж се з нами буде? Вово? Петре Петровичу?

ТРИНДІН. (Стукаючи закаблуками.) Графине, спустіть ся на мене!

ОВОА. Маман, не хвилюйте ся! Я сейчас піду розвідаю. (Разом з батьком відводять і усаджують графиню в крісло.) Я сейчас розпоряджусь.

(Чути голоси наближаючої ся товпи, стук возів. Всі зі страху завмирають. Вова, остановившись на хвилину, кидаєть ся на балькон. В ту хвилю двері з балькону отворяють ся, — голос дзвонів і гамору вриваєть ся до кімнати, — до кімнати входить товпа селян з жовніром Степаном на чолі. В декотрих селян сокири за поясом, в інших вила. В женщин в руках мішки і кошики. Графиня зриваєть ся і падає зомліла. Граф з нянькою кидають ся до неї. Триндін задом втікає до їдальні. Дуняша вибігає з кухні і остро слідить за Степаном і Вовою.)

СТЕПАН. Почекай, графе! Куди ти зібрав ся?

ОВОА. (Відступаючи, кричить.) Як ти смієш кричати на мене, хаме!

СТЕПАН. Не горячись, графе. Бо щоби чого злого не стало ся.

ОВОА. Назад, бо я тобі розібю голову! (Вихоплює револьвер і цілить ся в Степана, але в ту хвилю Дуняша ударяє його під руку і Вова стріляє мимо.)

СТЕПАН. (Ловить скоро Вову за руку.) Цить, собако! Не зачіпай жовніра! (Сильно кидає його до землі.)

ТОВПА. Бийте його! Душіть! Шпалер відберіть! (Кидають ся на Вову, бють і відбирають револьвер.)

СТЕПАН. (Сміло остановляє товпу.) Стійте! Не марайте рук своїх! Зв'яжіть негідника — і до-силь. (Виконують Степанів приказ.) Іване, ти відпо-відаєш перед мною за його благородіє!

ДУНЯША. Ага, білоручка, чистоплюйка, по-пав ся!

МИКОЛА. (З двома іншими тягнуть з їдальні Триндіна, переляканого, пошарпаного, один еполет висить відірваний, другого, зовсім нема.) Спіймали, Степа-не Михайловичу! Задними дверима хотів вті-кати!

ТОВПА. А-а-а!... Тринда-бринда! Мордобий! Бийте його! Тягніть його сукиного сина! В помийницю його! В виходок!

МИТЮХА. (Жвавий хлопак, веселий, командує.) На бік болото, бо гній іде!

МОТРЯ. (Молода весела жінщина, накидає при-ставови на голову кошик.) Назвав ся грибом, то лїзь в кошик!

(Триндіна витягають на двір, підштовхуючи зі сміхом і свистом. Жінщини беруть в сїм діяльну участь.)

ВАВІЛА. (Товстий, бородатий мужик, виділяючись з товпи.) Хлопці! Що ви, не бачили еше приста-ва! Беріть ся до висших! Давайте почистимо графські кісточки! (Зриває з стїни портрет царя і ки-дає на підлогу.) Бачиш, чорти, царів понавїшували!

Досить вже їздили на нашій шиї. Народе! Заберай своє добро!

МОТРЯ. (Підбігаючи до графині.) У-у, яка гладка! Всі мої курчата зжерла! Віддай, все віддай! (Хапає щось зі стола в кошик.)

ТОВПА. Беріть, хлопці, все!... (Кидають ся забирати все, що хто попав. Декотрі розбігають ся по інших кімнатах.)

СТЕПАН. (Сміливо і строго.) Стійте, братя! Кого ви слухаєте? За ким ідете? Чи не знаєте, хто такий є Вавіла?

МИТЮХА. (жваво.) Мужик багатий — як бик рогатий!

ВАВІЛА. А ти, голодранцю, мовчи!

МИТЮХА. Голий, але не злодій!

ВАВІЛА. (Наступаючи.) Та я тебе!...

МИТЮХА. (В товпі.) Куркуль!

СТЕПАН. (Остановляючи їх.) Буде! (До Вавіли.) Ти, друже сердечний — командире запецний, відповідай: кількома підводами ти приїхав за панським добром?

МИТЮХА. (Жваво.) Трома! А коні-ж то у него! Жеребці!

СТЕПАН. (До другого з селян.) А ти, Мироне, кількома?

МИТЮХА. Богатий Мирошка, а худоба — собака і кошка!

МИРОН. (Старий, худий чоловік.) У мене нема коний!...

СТЕПАН. Ось, бачиш — “нема коний”! А чи много ти з Мотрею в кошику донесеш? Га? Чи розумієш, кудигнуть богачі?

ВАВІЛА. А куди тут гнути? Розумієть ся, на сторону селян! Хіба ми не селяни? Га? Панськими оборонцями ми не були, як от інші і не будемо. (Показує на Степана.) Ось що!

(Товпа з зацікавленням і недовірем приглядаєть ся до Степана. Дехто тягне “А-а!”)

СТЕПАН. (Ударяючи себе в груди.) Щоби жовнір — та панів обороняв! Ах ти! (Кидаєть ся з кулаками до Вавіли.)

ТОВПА. (Хвилюєть ся.) Чого тут тратити час, Забераймо все!... Що там!...

СТЕПАН. Почекайте! Товариші!

МОТРЯ. (Розпихаючи ліктями товпу, продираєть ся наперед.) Та що се справді таке, Степане! А если я захочу сісти на панське крісло! (Розбігаєть ся і кидаєть ся в гойдаюче ся крісло, яке від неї відскакує, а Мотря під загальний сміх товпи падає на підлогу. Встає, плює на крісло і потирає прибите місце.) От чорти! От окаянні!

МИТЮХА. А що Мотре, графське крісло, щось не дуже надаєть ся для селянського задка!

(Вибух сміху.)

МОТРЯ. (Підбігаючи до Митюхи і махаючи руками.) Ах, ти збиточнику!...

МИТЮХА. От розкудкудакалась сусідочка, так як ота насідочка. (Пересварюють ся; крик, шум.)

СТЕПАН. (Стараючись взяти зверхність над товпою.) Тихше, ви, крикуні!... Буде вже з вас горла дерти! (Товпа трохи стихає.)

ГРАФ. (Дрожачим голосом.) Хе-е... бра-атя... як-же так, власне кажучи, не по закону... Братя, скільки років жили ми мирно і згідливо... По що-ж така, власне кажучи, несправедливість? Ми все по хорошому устроїмо...

МИТЮХА. Ага, взяло kota попереk живота. (В товпі сміють ся.)

НЯНЬКА. Хоч графиню пожалійте... Що вам графиня зробила, безбожники!

МИТЮХА. Як би графиня не цькувала, то й граф не гавкав би! (В товпі сміють ся.)

СТЕПАН. (До графа.) Ага, тепер вже і до просьби береш ся!... "Приятелі, пощо весь сей шум? Я ваш давний сват і кум! Забудьмо минувшину, установім спільний лад!" Ти, графе, чоловік, вчений, певно знаєш, як ся байка кінчаєть ся. А ми, мужики, дуже добре памятає-

мо, який мир і згода були між нами і попами!

МИРОН. І то правда. (До графа.) Пригадай-но, Лександре Миколаєвичу, коли ми прийшли до тебе просити по доброму: відступити, мовляв, нам, пане, Глухові сінокоси, бо хоч заріж ся без них селянському господарству, — то ти, що нам відповів? Закричав, застукотів і вигнав нас геть. Як, мовляв, ви смієте, мужики необтесані, лакомити ся на панську землю!

(В товпі рух.)

СТЕПАН. А коли в п'ятих роцї ми рішили виорати твою землю, то ти що зробив? Справдив козаків, поставив їм два відра горїлки та нацькував їх на нас, як скажених собак!

ТОВПА. (Смієть ся.) Здорово! Молодець Степан! Піддай ще!

СТЕПАН. Ні, панове (підходить до стола і сильно ударяє долонею), досить! От перед всім чесним народом заявляю вам: були графи, але переграфили ся! Ваше правительство повалене, ваші міністри арештовані, всі ваші закони знищені! Нема більше таких прав, щоби дармоїднероби володіли всяким добром та грабили народ. Всяка власть в державі — наша, Ради Робітничих, Селянських і Жовнірських Депутатів — і більше нічия. (Стукає кулаком.) Всї землі,

фабрики, капітали — наші, трудового народа — і більше нічий! (Стукає кулаком.)

(Дуняша плеще в долоні. Митюха показує Вові носа.)

ТОВПА. Правильно! Досить напрацювали ся! Наша Воля!

СТЕПАН. Панське майно і земля, також наші, всего народа: не твоє, Тихоничу, не твоє, Мироне і не твоє, Мотре — ні до кого з нас воно не належить з поодинок, а до всіх на спільно. Бач, — які тут палати, які крісла, коври, яка бібліотека, картини! (Показує, товпа слідить за його рукою.) Єсли ми все те будемо ділити, то змарнуємо все добро, а для кожного і по гарній річи не вистарчить. Ні, товариші, ми не тронемо тут нічого, а тільки виженемо відси панів на всі чотири сторони (Вова гордо задирає голову) і устроїмо тут наш Селянський Народний Дім, — будемо в нім всі господарями!

ТОВПА. От се то добре! Правильно говориш, Степане!

ТИХОНИЧ. (Сідобородий дід стукає, щоби стихли.) Ти Степане Михайловичу, все діло розсудив по справедливости, т. є., по господарськи розсудив. Воно і дійсно: по цеголці розхопити, не візьме довго, та і від цеголки користи буде мало! Хоч мені, хоч тобі, хоч йому, хоч кому. Ні сідла, ні оброті, ні тої річи, на котру надівають

оброть! Моя рада така: Руйнувати гнізда не будемо, панську зозулю з него виженемо, а самі візьмемо та й переберемо ся до него!

ТОВПА. Правда, Тихоничу! Се правда! Саме в час!

ТИХОНИЧ. Так і вирішимо цілою громадою. Іване Петровичу, пиши: Від нині графський дім зі всім його майном і з садибою належить до мешканців села Антипина. А тобі, Степане Миколаевичу, від громади низький поклін! (Кланяєть ся до землі, многі з товпи також кланяють ся.)

(Писар сідає за стіл і пише.)

СТЕПАН. Товариші! З нинішного дня піде у нас все по новому! Земля-матір — вільна. Жите наше — світле і вільне!

(Загальна радість. Дуняша радісно підбігає до Степана і лащить ся коло него. Вова дико оглядаєть ся в безсильній злобі. Граф стоїть згорбившись, опутивши голову.

Графиня на кріслі плаче. Нянька її утішає.)

(Митюха з Мотрею танцюють.)

Ай да ти, ай да я,
Баба — ягідка моя!
Ай да ти, ай да я,
Баба — ягідка моя!

ЗАВІСА.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Червоноармійці.

Білогвардійці.

Степан — політичний комісар червоноармійського відділу.

Дуняша — червона сестра.

Червоний командир.

Пахомич — унтер офіцер.

Вова,

Кеша,

} білогвардійські офіцери.

Сердюков — денщик.

Молодший унтер офіцер.

1-й розвідчик.

2-й розвідчик.

1-й червоний.

2-й червоний.

1-й білий.

2-й білий.

ДІЯ ДРУГА.

Річ дієть ся два роки пізнійше.

Сцена: Ліс на передовій позиції білогвардійського фронту. Зрубане дерево. Полевий телефон.

Сцена перша.

(Вова і Кеша, білогвардійські офіцери, пють і грають в карти.)

ОВОА. (Бе карту.) Парадокс, чорт возьми! Уяви собі друже`мій, Кеша, сьогодні доносять мені, що большевики розкидають з аеропляну картки, на котрих вимальований сам Антон Іванич...

КЕША. Його превосходительство?!

ОВОА. Ну, да! Сам його превосходительство генерал Денікін вимальований в виді виноградного короля, з нагайкою в руці, з короною на голові, а під ним підпис: “і сей послідний козир буде побитий!” Парадокс!

КЕША. А покищо, я тебе бю! (Бе карту.) Будь спокійний, Вово, ми себе еще покажемо!

ОВОА. А я читав сьогодні в газетах, що Ле-

нін посварив ся з Троцьким, а той їхній... як його... Цик чи якомсь?... посадив в тюрму і Леніна і Троцького!

КЕША. Браво! А як ти... віриш сему?

ОВОА. Х-ха! Я завсїгди сего лише й чекав: щоби сі собаки перегризли один другому горло! (Наливає чарку.) Випемо, мій приятелю Кешо, за погибель всіх большевиків! Смерть Троцькому!

КЕША і ОВОА. Ура! (Пють.)

(Деркотить полевий телефон.)

ОВОА. (Бере цівку.) В телефона?... Штаб 2-го баталіона... Так, се я... Слухаюсь, пане полковнику. (Кладе цівку.)

ОВОА. (Оглядає порожну пляшку.) Порожна... Парадокс! Треба піддержувати комерцію Антона Іванича Денікіна. (Кличе:) Сердюков!

СЕРДЮКОВ. (Денщик.) Чого зволите, пане капітане?

ОВОА. Як ти стоїш, сукин сину? (Кидає на него пляшкою, яка розбиваєть ся в ногах денщика.)

СЕРДЮКОВ. (Витягнув ся в струнку.) Виноват, пане капітане!

ОВОА. Принеси горівки, Маланя — голова бараня! Марш!

СЕРДЮКОВ. Слухаюсь, пане капітане! (Повертаєть ся на ліво кругом і виходить машеруючи.)

ОВОА. Розпустились, сукині діти! Ніякою дисципліною їх не візьмеш.

КЕША. Чорти!

ОВОА. Чи так було за добрих старих часів при покійнім імператорі Миколі Александровичови! Ся скотина і пікнути не сміла! Тягнулась перед тобою в струнку і дивилась в очи як собака! Ех, були часи!

КЕША. Що й говорити: дисципліна — річ велика.

ОВОА. Так, приятелю мій Кешо, офіцир його величества стояв на недосягаємій для жовніра висоті. А тепер того вовка скільки не корми нагаями, то він все в лїс до большевиків дивить ся. Парадокс!

КЕША. Так, сі перебіжчики і дезертири підкопують армію.

(Сердюков приносить горівку і виходить.)

ОВОА. (Наливає собі і Кеші. Цокають ся.) Ось у нас є еще средство: се — агітація. На щасте наемних писак хоч за собаками кидай: з тих, що попередно кричали “проч з царем!” і стояли за народом. Ось поглянь. (Виймає проклямацію.)

КЕША. (Читає.) “Большевики, які палають ненавистю до Бога і до святої церкви, захопили в свої погані руки російську власть! Підни-

майте ся всі, для кого дорогий Бог і правда! Спасайте нашу велику святу Вітчину!”

ВОВА. Несогірше! Між нами говорячи, приятелю мій, Кешо, мені на ту дорогу вітчину у високій степені наплювати! Моя вітчина там, де мені добре, — там, де я можу здушити в кулаку робітничу скотину. Ха-ха-ха! Але для народу ся нісенітниця потрібна: вона викликує вражіне!

КЕША. (Читає дальше.) “Не буває і дня, що би большевики не виконували нагінок на церкву Христову і служителів вівтара. Храми Божі осміяні і зрабовані і не чути над Русею святою православною дзвона церковного.. Се про них, слуг Антихристових, сказано в Святім Писмі: “Ноги їх біжать до зла і вони спішать на пролите невинної крови”. (Пророк Ісаїя голова...)

ВОВА. Ха-ха-ха! Знаменито! Як се? “Ноги їх біжать до зла”? Парадокс! Ха-ха-ха! Від пророка Ісаї?

КЕША. Ха-ха-ха! Так. Ісаїя, голова 59, вершик 7-ий. (Читає дальше.) “Нехай зі всіх кінців окровавленої зруйнованої, розпинаємої матушки нашої Руси підуть хрестові походи на Москву. Нехай дзвін церковний заглушить погон бісовський!”

ОВОА. Як?! “Погон бісовський”? Ха-ха-ха! (Кеша також смієть ся.) По правді кажучи, приятелю мій, Кешо, я не бачив ні одної церкви, зрабованої, або зруйнованої большевиками. Але народ — глупий, всему вірить, а нам тільки того й треба.

КЕША. Політика! Не обманеш — проγο-риш.

КЕША. (Випускає з руки проклямацію на землю.)

Сцена друга.

УНТЕР. Пане капітане, маю честь донести таке, що червону розвідку зловили.

ОВОА. А-а, веди їх сюди!

УНТЕР. Слухаюсь.

(Білі вводять Степана, політичного комісара червоного відділу і кількох червоних, підштовхуючи їх прикладами. Степан ранений в голову і перевязаний окровавленою хустиною.)

ОВОА. (Підходить до червоних; розставивши ноги хвостає себе прутом.) Ага, голубчики, попались! Будете знати, де раки зимують. Ану, поручник, погладимо сих “товаришів”! Ми покажемо вам, як робити революцію! Ми вам покажемо, як у чесних людей законну власність відбирати. Смирно, падлюки!

СТЕПАН. (Гордо.) Ви можете убити нас, але насмівати ся над собою ми не позволимо.

ОВОА. (Підбігаючи до Степана.) Парадокс! Він не дозволить!... А сего не хочеш? (Зам'яхуєть ся на него прутом.)

СТЕПАН. (Виступає вперед і впиваєть ся в противника очима.) Бий!

ОВОА. (Несподівано застановляєть ся.) А ся морда мені щось знакома...

СТЕПАН. Пізнаєш? А я зразу пізнав тебе, графе Дуваров.

ОВОА. Пугачев антипінський? Конокрад большевицький?

• СТЕПАН. Він самий. Степан Петров з Антипіна.

ОВОА. А-а-а, сукин син! (Оглядає його.) Н-ну! Живого не пушу!

СТЕПАН. Що-ж, графе, муч, убий! Тепер я в твоїй власті. Покажи своє благородство, своє панське нутро!

ОВОА. (Божевільно.) Мовчи, сволоч! (Бігає, відтак до Степана.) Нагаїв хочеш? Шомпола хочеш? Розпеченого заліза хочеш? Дістанеш, чортів сину!

СТЕПАН. Всіх Степанів не перебеш, не перевишаєш. Нас — сила! Наше діло — велике, всевітне!

ВОВА. (До білих.) Розстріляти!

(Степана і інших полонених відводять і ставлять в глибокій сцени під деревом.)

УНТЕР. (Командує.) Ціліть!

(Білі беруть на ціль.)

ВОВА. Стійте! Тимков, всип перше кождому 50 горячих!

УНТЕР. Слухаюсь, пане капітане!

(Полонених виводять.)

ВОВА. (Бігає зворушений.) Я йому покажу! Я йому покажу! Таких скотів треба вішати на першу попавшу ся осіку.

КЕША. Ну, брате, заспокій ся!

(Здалека чути стрілянину. Офіцери прислухають ся.)

КЕША. Стріляють!

(Деркотить телефон.)

ВОВА. (Бере цівку телефона.) В телефона?... Штаб 2-го баталіона... Атак? На яким участку?... Що?... Вперто обороняйте довірний вам участок. Вам буде дана піддержка кулеметним вогнем з гори 120. (Кладе цівку і до Кеші.) Поручнику, зроби розпоряджене, щоби начальник кулеметної команди розпочав фланговий огонь, з гори 120.

КЕША. Слухаюсь. (Виходить.)

(Стрілянина зближаєть ся.)

Сцена трета.

РОЗВІДЧИК 1-Й. (Вбігає і рапортує.) Пане капітане, червоні обходять з правого флянгу!

ОВОА. (Пише і разом читає приказ.) Поставте баталйонну резерву на полудневій окраїні села і розпичніть огонь.. Передати негайно начальнику баталйонного резерва.

(Розвідчик побіг.)

ОВОА. (Бере иншу цівку телефона.) Штаб 4-го полку?... Капітан Дуваров просить командира полка... Що? Гало? .. Гало?.. Гало?.. Не відповідають! Парадокс, чорт візьми!

(Стрільянина все збільшаєть ся і зближаєть ся.)

РОЗВІДЧИК 2-Й. (Спішно рапортує.) Пане капітане, червоні вдерли ся до ліса на схід від гори 120.

ОВОА. (Пише приказ і читає.) Першій компанії заняти млин... Негайно командиру 1-шої компанії!

(Розвідчик вибігає. Стрільянина вже близше. Чути о-клики "Ура" наступаючих. З лівого боку появляють ся втікаючі білогвардійці.)

ОВОА. (З револьвером в руці.) Стійте! Куди? Назад, назад, сволочі!

(Передні з втікаючих нерішучо застановляють ся, а задні оббігають стороною)

ВОВА. (Повертаєть ся до втікаючих.) Стійте, негідники, стійте!

(Втікаючі з карабінами “на руку” білогвардійці зім’яли Вову і потягнули з собою. Появляють ся еще втікаючі, деякотрі з них ранені і падають в глибині ліса, повалені кулею. Після короткої павзи появляють ся наступаючі червоні, з командиром відділу на чолі і біжать за білогвардійцями. Після короткої павзи червоні приводять полонених, в числі їх Кеша.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ага, ось де він був, їхній штаб! Іванов, злучи телефон з компанійними участками. (Його приказ виконують.) Товариші, слідіть за плінними. (Виходить.)

ЧЕРВОНІ. Не втічуть!

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Не знаємо тільки, чи успіємо ми освободити своїх?

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Я думаю, що успіємо.

(Входять червоні сестри, в числі їх Дуняша.)

1-ИЙ БІЛИЙ. (Дрожить.) Братя... а-а братя, а що-ж тепер з нами буде?

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Шуткує.) А тепер, наприклад, вас — чик! (Робить знак собі по шиї.)

БІЛІ. (Не розуміючи шутки.) Братя, тай за що-ж?! Братя!

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. О, тепер братами почали називати!

2-ИЙ БІЛИЙ. А то якже? Та-ж православні...

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. То-ж то, “православні”! А скільки ви, дудари, народу даремно погубили?

1-ИЙ БІЛИЙ. Та хіба ми по своїй охоті! Коли-б то наша воля...

2-ИЙ БІЛИЙ. Нас примусили!

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Бач, примусили! Роззява! Як можна примусити, если чоловік не хоче!

1-ИЙ БІЛИЙ. (Дуже стревожено.) Так невже-ж нас... повісите?

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Підставляй шию, парубче!

(Червоні сміють ся, білі змішані.)

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Серіозно.) Ех, ти пень, зі скривленим на бік мозком!... Хто ви такі?

БІЛІ. Звісно, мужики...

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Ми також мужики. Так пощо-ж нам один другого вішати? Се ваші офіцери вішають селянський народ нізащо. (Білі відживають.)

(Червоний командир вертаєть ся з групою освободжених червоних, в числі їх Степан, і з новою групою плінників, на чолі з Вовою.)

ЧЕРВОНІ. А-а, ось вони! Браво! Ну, як? (Радісно витають прийшовших.)

ДУНЯША. (Кидаєть ся до Степана.) Ти ранений?

СТЕПАН. Пустяки! (Дуняша його перев'язує.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Товариші! Ми захопили сих драбугів, як вони приготувлялись до катованя наших товаришів. Єсли-б ми були спізнались еще кілька мінут, то наші товариші були-б по звірячому зкраяні.

ЧЕРВОНІ. Смерть живодерам!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ми повинні вияснити, хто видав такий приказ. Ми сейчас запитаємо плінників.

(Радить ся з Степаном. Сідають на зрубане дерево. Степан готовить ся записувати, пень служить йому замість стола. Червоний командир робить знак, щоби підвели Кешу.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. (до Кеши.) Ваше імя і назвиско?

КЕША. Инокентий Миколаевич Осінїн.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. З якого полку?

КЕША. Четвертого полку корніловської дивізії.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Що вас спонукало битись проти червоної армії?

КЕША. (Хвилюючись і оглядаючись на Вову.) Мене змобілізували... Я не хотів воювати... Се ди-

ко воювати брат проти брата... Після війни з Німцями я працював в дома коло господарства...

СТЕПАН. У вас є земля?

КЕША. (Не рішучо.) Та... є...

СТЕПАН. Скільки?

КЕША. (Подумавши.) З півтори сотні десятин.

СТЕПАН. І ви вважаєте робітників і селян братами?

КЕША. Розумієть ся, всі ми руські...

СТЕПАН. Чому-ж ви воюєте проти братів?

КЕША. (Оглянувшись на Вову, вперто.) Заставили!

СТЕПАН. А если-б вас заставили убити матір, то ви убили би?

КЕША. (Запикуючись.) Н-ні...

СТЕПАН. А братів робітників та селян то можна?

КЕША. (Мовчить, а відтак починає просити.) Відпустіть мене! Я кину все... піду геть... поїду за границю. Воювати не буду... Даю чесне слово! Кину все... піду в театр, в артисти... буду служити штуці...

СТЕПАН. Чому-ж ви скорше не кинули?

КЕША. (Мовчить, а відтак знова.) Відпустіть мене! Ручусь вам головою, що...

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. А приказ на катоване полонених ви давали?

КЕША. Ні.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. (Порадившись з Степаном.) Досить. Слідуючий!

(Приводять Вову.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ваше імя і назвіско?

ОВОА. (Гордо.) Володимир Олександрович граф Дуваров!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. З якого полку?

ОВОА. (Так само.) Четвертого полку корніловської дивізії!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Служите добровільно, чи по мобілізації?

ОВОА. (Тим самим тоном.) Доброволець!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Що вас спонукало воювати проти червоної армії?

ОВОА. (Гірко усміхаючись.) Безглузде питання! (Показує на білих.) Ви ліпше ось тих голово-тяпів запитайте, що їх спонукало бити ся проти вас!

(Серед білих унтер Пахомич почув ся ображений сими словами Вови.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Прошу вас відповідати.

ОВОА. (Зі злою насмішкою.) Вже-ж, розумі-

еть ся, не ваша дурацька свобода, рівність і братерство! Позбавили нас, панів, всіх прав, — і називають се свободою! Насильники. Відібрали у нас землю, дідичівські посади — і називають се рівністю! Рабівники! Напали на нас, як розбійники на великій дорозі, зрабували до нитки — і тепер питають, чому я воюю проти них! Захопили власть в державі — і питають, чому я, вірний слуга царя і вітчини, воюю проти напастників! Чорт візьми, що-ж ви хочете, щоби я, родовитий шляхтич, пішов служити необтесаним мужикам?! Так ніколи і ні за що! Розстрілюйте!

ДУНЯША. Товариші! Позвольте мені сказати, я його знаю: се дідичівський синок з нашої місцевости.

В ТОВПІ. Ага! Ось воно що!

ДУНЯША. Бач, який ти: сирота казанська! (В товпі сміх.) Скривдили бідного! Свободу в него відібрали: не дозволили йому здерати три шкурі з мужика! Побили йому руки, щоби дівчат не портив, негідник!... А свою дідичівську вітчину як солодко розмалював! Що й говорити: жите було прямо райське. Тільки їли та паскудили, а ми на них працювали та за ними витерали. Розумієть ся, яка-ж тепер по їхньому рівність, коли треба самим працювати.

ЧЕРВОНІ. Браво, Дуняша! Браво! Так його!

ДУНЯША. А ще бачиш ти, братерства йому не хватає! Подумаєш, як пани любили нас, мужиків, як по братерськи ділились з нами своїм добром! “Нема у тебе, селянине, землі? Бери, скільки хочеш!” А урожай йому, панови, віддай! “Нема у тебе селянине хліба? Бери, будь ласка!” А відтак йому в двоє віддавай! Ось що називало ся у них житєм “по-братерськи”, “по-християнськи”! І попи їхні таке розбишацтво покривали божим іменем. Господь, мовляв, терпів і нам велів. А большевики, мовляв, безбожники, антихристи — ті большевики... Ні, если ти хочеш братерства, то перш всего працюй і не рабуй свого ближнього. Хто не працює, той нехай не їсть! Ось в чім дійсне братерство!

ЧЕРВОНІ. Браво! От товариш Дуняша! От відчухрала!

ДУНЯША. А я еще скажу вам, що коли у нас мужики дізнались про нову власть і прийшли до дідичівського дому відбирати землю, то сей братолюбець хотів стріляти на селян!

СТЕПАН. Товариші! Бачили? Чули? А хто зле дивив ся, то бери очі в зуби та воруши мозком. Ось вони, молодчики: з одної землі

спечені, але ріжнять ся. Один (показує на Кешу), попавшись в наші руки, каїть ся в своїх злочинах проти народа і просить помилування. Се — трус, гниляк. Такий буде служити і нашим і вашим.

ЧЕРВОНІ. Слизняк!

СТЕПАН. Другий ні в чім не каєть ся. Сей твердий до кінця. Він ненавидить нас, мужиків і робітників всею силою своєї панської душеньки. (Вова стріпнув ся.) Він лютий, як дикий звір, і готовий розірвати кожного з нас, щоби лише вернути собі бувшу власть. Він не дає і не просить помилування. “Я, або ви, — кричить він: — ми, пани, або ви, мужики, — хтонебудь з нас повинен погібнути!”

Ось він який, наш смертельний ворог, бувший дідич, бувший властитель тисяч десятин землі, граф Дуваров!

ЧЕРВОНІ. До стінки його!

СТЕПАН. (До білих.) Ви, наші обмануті брата, ви певно много думали: “Що-ж се за війна така між одним і тим самим народом? Хто в ній винен?” Не ми і не ви, брата, а ось хто! (Показує на Вову і Кешу: перший стоїть, гордо задерши голову, а другий — понурившись.) Ось наші вороги. Вони не втихомирять ся доти, доки знова не візьмуть над нами власти, або доки ми не втихоми-

римо їх нашим мужицьким кулаком!

ЧЕРВОНІ. Браво, Степане! Правда! Браво!

(Білі жовніри щось радять ся між собою. При послідних словах Степана за сценою на початку тихо, а відтак голоснійше чути спів червоноармійців, які співають “Червоноармійську”.)

ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКА.

Звени, лий ся, веселая
Пісне армії труда!
Нас не зломить вража стая,
Не поборе сила зла!

Повівай червоне знамя
Наших радісних свобод!
На тиранів, панське плем'я
Встане робочий народ!

Нам не страшні тучі злії,
Ми розбили рабства гнет, —
І армії червоної
Дух свободний не умре!

Ми дзвонили кайданами
Довго, мук несли вінець...

За те тепер з ворогами
Росправимось на кінець!

Звени, лий ся, веселая
Пісне армії труда!
Нас не зломить вража стая,
Не поборе сила зла!

Сцена четверта.

(Входять червоноармійці, співаючи.)

КОМАНДИР ВІДДІЛУ. (Командує.) Стій!
Вільно! (Підходить до червоного командира.) То-
варишу, командир...

З-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Молодий хлопець, з числа
прийшовших, кидаєть ся до Пахомича, пізнавши в нїм
свого батька.) Батьку!

ПАХОМИЧ. (Кидаєть ся до него на зустріч.) Са-
ша! (Обіймають ся і обидва плачуть. Серед червоних
одні відвертають ся, щоби сховати сльози, другі отверто
плачуть, утераючись. Декотрі серіозно і сердито впяли-
ли очи в землю. Сестри утирають сльози кінчиками фар-
тушків. Серед білих — те саме. Один з білих, як чував
ся в голові, дивлячи ся в землю, так і захолов в такій по-
зі. Другий подавшись вперед, стоїть нерухомо. Вова
дивить ся з призирством, дригає ногою. Кеша стоїть, за-
кусивши губу і опустивши очи.)

ПАХОМИЧ. (Хлипаючи, розтирає сльози, по лиці цілою долонею.) Живий? Живий?... А мати?... Казали, що ріжуть...

З-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Втираючи сльози полою шинелі.) Що ти! Що ти! Всі живі, здорові! Ах, драбуги! Розлучили нас... Батька на сина на-травили!

ПАХОМИЧ. Прости, сину, прости... Отуманили!... Дуже підлещували нас! (Відриваючись від сина.) Пане командире... Позвольте... Тому так... Та що-ж се таке? Та як-же се вони, сукіні діти, нас отуманили?! Переходимо одно село, переходимо друге, переходимо третє: поля засіяні, селяни працюють, церкви стоять!...

БІЛІ. Стоять! Се так! Стоять! Стоять!

ПАХОМИЧ. Що за чудо? — думаємо. — Йдемо дальше. Розмовляти з селянами не позволено. При вперед! — і більше нічого. А тут нараз застановляємо ся, — опір, значить. Ну-поговорили з селянами. Як вам, мовляв, живєть ся? — Нічого, — відповідають, — жием, хліб жуєм, а часами і солимо. — До церкви ходите? — Як ходили, — кажуть, — так і ходимо. Ніхто не забороняє.

БІЛІ. Правда! Не забороняють! Ні! Ні!

ПАХОМИЧ. Даремно, — кажуть — ви, братя, на нас йдете. — Та що ви, полину обжерлись?

— се ми до них кажемо. — Се-ж ми йдемо освободжувати вас від кровопійців! — Що ви, — відповідають, — подуріли? Та-ж кровопійці за вами слідом йдуть, — пани та графи. Ви, — кажуть, — для них стежечку продопчуете. Дадуть вже вони нам за засіви, та за покоси, та за ліс!

БІЛІ. Так! Правда! Так! Шкуру, — кажуть, — з нас здеруть.

ПАХОМИЧ. Слухаємо і вухам своїм не віримо. (Підступає до Вови і Кеши і грозить їм кулаком.) Та що-ж се вони, сукині діти, нам брехали?! Га?

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Стійте, товаришу! Поясніть нам, що заставило вас воювати проти червоної армії?

ПАХОМИЧ. (Несвідомо озираєть ся.) Як, що заставило? (Піднімає з землі проклямацію.) Та ось вона, ось! Прочитайте! Прочитайте!

СТЕПАН. (В котрого зломив ся олівець.) Товаришу, дай тесака! (Бере у-найближшого червоноармійця тесака, затісує олівця, після чого кладе тесака на пень.)

ПАХОМИЧ. (Читає проклямацію, розбираючи її по словах.) “Храми Божі... осміяні і зрабовані... і не чути над Русію... святою православною... церковного дзвона...”

БІЛІ Ось, ось!... Та сама!... Заставила!

ПАХОМИЧ. І попи довгогриві те саме нам казали.

СТЕПАН. Але тепер то ви бачите, що се все брехня?

ПАХОМИЧ. Як-же не бачити! Та-ж ми не дурні!... Обманули, сукині діти! (Знова кидаєть ся в сторону офіцирів.) Та вас за се повісити мало!

СТЕПАН. (Остановляє.) Стійте, товаришу! Ви-ж тепер переконали ся в обманстві і, значить, перейдете до нас в Червону армію?

ПАХОМИЧ. Я що-ж... Я не один... Як компанія, так і я.

БІЛІ. Та що там! Йдемо! Ходім Пахомичу! Ходім всі!

ОВОА. (В безсильній злобі.) Драбуги! Барани! Як худоба кидають ся з сторони на сторону!

ПАХОМИЧ. (Гнівно.) Анї писни, панський виродку!... Коли ти нас на такі діла вів...

ОВОА. (Зі всею силою ненависти.) Хх-ам!

ПАХОМИЧ. А-а-а... то-ж від нашої руки і здохни! (З несподіваною для себе самого скорістю і ловкістю хватає з пня тесака і убиває Вову.)

(Один з червоних і сестри оглядають убитого.)

ЧЕРВОНІЙ. Готовий!

(Убитого витягають на бік за сцену.)

БІЛИЙ. Собаці й собача смерть.

2-ИЙ БІЛИЙ. Невинного кров — біда, а повинного — вода.

3-ИЙ БІЛИЙ. А ти, парубче, не дуже... як би нам...

4-ИЙ БІЛИЙ. Чого там не дуже? Єсли-б не він, то хіба ми...

СТЕПАН. Товариші! Нє нам жалїти за тим, що стало ся. Йому все одно-б розстрілу не уникнути. (До білих.) А вам, товариші, нема чо-го бояти ся за свою судьбу. Обманом і силою попхнули вас проти таких самих селян і робітників! (Ударяє себе рукою в груди і відтак показує в сторону червоних.) Нам з вашої вини кожуха не пошити. Знайте-ж: ми не хочемо вашої крови! Република працюючих не памятає вам зла. Народ прощає вам, братя!

БІЛІ І ЧЕРВОНІ. Ура! Браво! Ура! (Кидають ся один до другого, обіймають ся, стискають руки. Білі зривають з себе погони і топчуть ногами. Червоні сміють ся.)

ПАХОМИЧ. (Глибоко зхвильований, проводить рукою по лиці, з сльозами в голосі.) Рідні... Дякуємо... від всіх сердець дякуємо... А тобі, брате, першому— за свої ласкаві слова. (Обіймає і цілує Степана.) Ви нас спасли... А що-ж то ми робили? Руки по локоть в крови, як сліпі йшли ми проти народа! А тепер прозріли: знаємо ми тепер

за що бороти ся, за що умирати! (До білих.)
Братя, заприсягнім викупити нашу вину! Ходімо всі проти білогвардійців!

БІЛІ. (Підіймають руки.) Йдемо! Всі йдемо!

ВСІ. Ура!

(Котрийсь заспіває “Червоноармійську”, під звуки котрої спускаєть ся завіса. Кеша стоїть всіми забутий, знищений.)

ЗАВІСА.

КОЖДИЙ

робітник і фермер повинен читати передовсім
робітничі часописі!

Чому?

Бо робітничі часописи обговорює кожду подію в краю і в світі лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ"

що виходить в Вінніпегу два рази на тиждень і коштує лише \$4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ" виступають проти кожного лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ" доносять про робітничий рух на цілім світі, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціалістичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.